

TVRTKO JAKOVINA: Problem je negacija zdrave pameti, a ne otklon od socijalizma

Otpor svemu što je bilo u Titovo vrijeme, pa čak i kada je riječ o onom što je bilo dobro ili barem bolje no što je danas, je već desetljećima neshvatljiv, ali na to smo se naučili – kaže u razgovoru za Danas Tvrtko Jakovina, hrvatski historičar.

Jakovina ukazuje da će jednom nekome „zvučati bizarno da možete ismijavati vrijeme kada u Hrvatskoj postojao Imunološki zavod koji je radio svjetski korisna cjepiva, a danas, sve do nedavno, glavni je antivakser bio jedno vrijeme na čelu te institucije. Što bismo trebali ismijavati? Koga?“. Sarajevski „Energoinvest“, konstatuje profesor na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, bio je firma koja je gradila svugde u svetu, a danas se, kaže, u Bosni političari bave traženjem dana iz osmanske vladavine, „kao tobože pravog početka Bošnjaka i bošnjaštva“.

– Makedonci su bili utekli u antičku povijest. Novi premijer Crne Gore Zdravko Krivokapić kaže da kovid 19 neće na one koji su istinski vjernici, pa da takvi slobodno mogu na pogreb Amfilohija... Nije problem otklon od socijalističke ideologije sam po sebi. Problem je u negaciji zdrave pameti i brisanju svega što je bilo, umjesto da se na onom što je bilo dobro, gradi dalje, a loše kritizira i odbaci. Ipak, ljeto 2020, nakon izbora u Hrvatskoj, nakon što je HDZ, kako je izgovorio premijer Andrej Plenković, pobijedio kovid 19, imalo je neke pohvalne trenutke, jer se prvi puta s najvišeg mjesta i iz HDZ-a, tijekom jednog od središnjih praznika u Hrvatskoj (5. avgust), čula nedvosmislena osuda zločina i razumijevanje za stradavanja Srba. Isprika je sa svih strana do sada bilo puno, mada se meni ova posljednja runda činila nešto iskrenija – kaže Jakovina.

Možete li da napravite paralelu između toga kako su se nekada slavili državni praznici a kako je to danas i koliko su socijalistički praznici i ovi današnji ukorenjeni u ideološkim uverenjima, a koliko su samo prilika za slobodne dane?

– Naravno da su u ovo doba općeg relativiziranja, svi praznici vrijeme koje većina građana doživljava prije svega kao doba za odmor, dan bez škole i posla, a onima na vlasti ili na javnim

funkcijama, za podgrijavanje režimskih istina, onoga što se u Americi zove „civil religion“. Svaki praznik, svakog režima, ima iste temelje, on je potvrda savršenosti nekog povijesnog razdoblja, konačnog ispunjena i tobože, trajnog ostvarenja nekog povijesnog cilja. Nekada su se slavili rođendani kraljeva, pa dani ustanaka i oslobođenja. Svaka nova državna zajednica podvlačila je crte i kretala iznova: 1918, pa 1941, pa 1945, pa 1991 (ili nešto kasnije) i tako će biti opet. U usporedbi s onim što danas slavimo, socijalistički praznici su prvo bili razmjerno dugovječni, jer sve ono što je slijedilo, nije trajalo dovoljno dugo i stalno se mijenjalo. Kada sam prvi puta čuo za Sretenje... Pa ja nisam imao pojma o čemu je riječ, ali bome jedva da su imali i srpski diplomati na prijemu kojeg je Republika Srbija organizirala u muzeju „Mimara“ u Zagrebu. A onda, pogledajte Hrvatsku, gdje je HDZ prije dvije godine promijenio glavni nacionalni praznik nakon što se 20 godina obilježavao 25.6. i vratio ga na 30.5.1990. Tada je Sabor Socijalističke Republike Hrvatske, sva tri njegova doma, Vijeće udruženog rada, Društveno-političko vijeće i Vijeće općina, dok je Titova bista bila u kabinetu šefa Sabora, izglasao svoje konstituiranje. Istina, bio je to višestranački parlament, prvi nakon dugo vremena, ali nikako ne prvi. Zapravo je to označilo dolazak HDZ-a na vlast, tako je Franjo Tuđman počeo mjeriti vrijeme u Hrvatskoj. Sada imamo situaciju da predsjednik Republike Zoran Milanović zapravo ne sudjeluje na službenim proslavama središnjeg državnog praznika – prošle godine nije – jer otvoreno govori što je u pozadini svega. HDZ, koji se sa svim onim bivšim članovima SKH u svojim redovima, gradi kao opozicija socijalizmu, učinio je to da se svake godine ponavlja tko je što izglasao. Kao povjesničar, ja se nadam da će to izazvati povećani interes za istraživanje „udruženog rada“, no nade i koristi su od svega ionako male. Kod nas, kao i kod vas, onima na vlasti je ionako ugodnije kada nema drugih, koji kvare „ispravni patriotizam“. Zato su naši praznici događaji koji naprosto nikako nisu „legli“, koji u Hrvatskoj služe da članovi partije, HDZ-a, dok intonira himna drže ruku na srcu i promatraju one koji to ne čine. Jedni su članovi partije, drugi samo oni koji se ponašaju kako piše u Ustavu. Ali jedni su obični Hrvati, a drugi super-Hrvati.

Srbija obeležava Dan državnosti i Dan ustavnosti – Sretenje, 15. februar. Šta ovaj praznik, recimo, znači za Albance i Bošnjake, a šta Dan domovinske zahvalnosti znači za Srbe?

– Nažalost, niti je Srbija – ikada – gradila ustavni patriotizam, niti je to činila Hrvatska, čak i kada su Srbi bili u vlasti i vladi i održavali HDZ-ovu većinu, što i sada čine po drugi puta u povijesti Republike Hrvatske. Pitanje je slično i za Srbe i Hrvate u Hrvatskoj, baš kao što bi Srbi u Srbiji trebali pitati sebe koliko je toga univerzalnog, sveobuhvatnog, za one koji nisu etnički Srbi – ili Hrvati – što svako od tih društava čini da bi se svi u njemu osjećali ugodno, uključeno, a politiku shvaćali kao rad za opće dobro, a ne „politikom“ objašnjavali vlastitu prednost, nadmoć ili se hrabрили u obračunima s duhovima prošlosti.

Najveći praznik u SFRJ – Dan republike, 29. novembar, uglavnom je ostao u lepom sećanju generacijama koje su ga slavile. Iako se u Srbiji ne slavi još od 2002. i dalje je povod za debate o značaju tog datuma za Srbiju. Šta mislite zbog čega?

– Dan Republike (FNRJ) slavio se dugo, padao je u dobrom dijelu godine, kada su brojne obitelji odlazile na selo ili kupovale meso, a nekada se meso uglavnom čuvalo za zimu u škrinjama. Praznik je trajao dva dana, bilo je to doba kada se putovalo, kada su zemlji rasli gradovi, pa su to mnogi koristili da odu kući. Neki od „najuspješnijih“ praznika u drugim zemljama, u istom su dijelu godine, kada je žetva i radovi na zemlji gotova, kada se više boravi u kući, u obitelji. Ja sam sve malo banalizirao, jer ništa od ovoga nije bio razlog zašto se 29.11.1943. u Jajcu sastao AVNOJ, ali bili su to vanjski razlozi zašto je praznik dobro „sjeo“. Sve to, međutim, ne bi bilo dovoljno da se nešto što djeluje neprirodno, postane prirodno, prihvaćeno. Iskreno, uvijek sam se čudio da građani Hrvatske nisu znali, kako su mediji sugerirali, što se koji dan slavi, ali da je sjećanje na „dvadesetdeveti novembar“ ili 29.11. ostalo tako prisutno. Pretpostavljam da je sve i zbog fiksacije zemalja koje su naslijedile Jugoslaviju – da se nisu bavili prošlim, da su znali što žele, izgledalo bi to drukčije.

U socijalističkoj Jugoslaviji je 25. maj – Dan mladosti bio je, takođe, veliki praznik i zvanično se slavio Titov rođendan. Da li možemo reći da ovaj praznik u nekim delovima nekadašnje države nije izbrisan iz kolektivnog sećanja, već se, sa različitim kulturološkim i ideološkim značenjima, i dalje redovno obeležava?

– Mislim da je sve potisnuto, nemojmo se zanositi, kao što smo 1918. razorili Austro-Ugarsku, kao što smo 1941. zatirali Kraljevinu, kao što se 1945. gradi novi režim, kao što se od 1991 (u Srbiji – ali slučajno – nešto kasnije), zatiralo Titovo doba. Uvijek smo tako radili i zato ni nemate spomenike i podsjećanja na nešto iz prethodnog razdoblja. To je između ostalog razlog zašto smo s lakoćom rušili sve spomenike iz NOB-a: pa uvijek smo radili isto. Koliko je spomenika iz osmanskog razdoblja, konačno, preostalo u Srbiji ili Slavoniji? Neki su narodi s novim počecima bili suptilniji, neki sretniji da nisu bili oštri, ali kod nas je uvijek bilo ovako. Ono što je od 25. maja ostalo do danas, kao okupljanje u Kumrovcu i okupljanja onih koji su nostalgičari u Tivtu ili negdje drugdje, a slave Titov rođendan, također su zarobljenici prošlosti. Nisu možda sljedbenici nacionalističkih ideologija, ali pitanje je mogu li ponuditi odgovore za budućnost. Sve to pokazuje koliko su naša društva slaba, jer se vlasti boje onoga što je bilo prije 30 godina, a Tito je mrtav već 40. To što se ljudi i dalje sjećaju vremena iz mladosti ili prethodne države, pa

to je normalno. Za vlastodršce samo upozorenje: bit će toga još i više, jer je uvijek normalno uspoređivati.

Istoričari neće imati o čemu da pišu

Iz vlastite vizure diplomatskog povjesničara mogu reći da su nekada kod nas dolazili najvažniji, i to vrlo često, i da smo mi nekada putovali najbitnijima i ulazili na glavna vrata ili sjedili za stolom kao ravnopravni igrači, a nismo ostajali ispred ograda ili bili smještene za male stolove. Sada nam ne dolazi nitko, pa onda takve kadrove stavljamo na čelo ministarstava i ambasada. Jednoga dana, neki budući povjesničari, politolozi, pisci, neće imati o čemu pisati, jer sve će izgledati besmisleno, nevažno, provincijalno. U položaj nevažnih dovele su nas dijelom svjetske okolnosti, ali još više nesposobnost naših elita da pogledaju budućnost, a ne da se bave redosljedom dana ustanka u SFRJ ili načinom na koji je neka zastava postavljena.

(Ivana Šundić Mihovilović /Autonomija – portal građanske Vojvodine)